

Folkmordet 1915 och den historielösa hållningslösheten

David Tjeder, 29/3 2010.

Det har ju varit ett himla hallaballo kring det här redan, och i vanlig ordning är jag sent ute i debatten. Men för en gångs skull är det disciplinen som är mitt yrke, historia, som står i fokus i den offentliga debatten, så kanske ändå att det finns en möjlighet att jag säger något som inte redan har sagts. Jag när dessutom ett intresse för just historiebruk: hur historien och historiska fakta aktivt används vid olika tidpunkter och i olika kontexter.

Riksdagen har ju som bekant fastlagit, med en rösts övervikt, att det armeniska folket utsattes för ett folkmord 1915. Det finns många, många saker att säga i denna fråga. Min första reaktion när jag läste om detta var ett slags känsla av överklighet: varför i hela friden ska folkvalda politiker fastställa eller besluta kring historiska fakta? Vad i hela friden har den svenska riksdagen 1) för mandat att fatta beslut kring vad som hände 1915 i Turkiet och 2) vilken parodi på historisk kunskap är det inte att ett historiskt ovedersägligt faktum utsätts för omröstning bland totala lekmän? Jag menar, debatten i Sverige står ju knappast mellan människor som menar att det var ett folkmord och människor som menar att det inte var ett folkmord.¹ Klart det var ett folkmord, men det ligger inte an på politiker att besluta att så var fallet.

Ska riksdagen besluta till exempel om huruvida bibeln är en bok skriven med direkt gudomlig inspiration eller inte? Njae, det där låter vi nog teologerna ta hand om, hoppas jag. Ska riksdagen besluta över olika skolor i tolkningen av hur kvasarer formas? Njae, astronomerna får nog faktiskt sköta det där. Var det som skedde 1915 ett folkmord eller inte? Klart det var ett folkmord, läs lite seriös forskning i frågan och så är saken biff! Men varför ska riksdagen *besluta* i frågan? Jag har svårt att ge riksdagen någon som helst legitimitet att besluta eller fastslå historiska fakta ens i viktiga frågor som rör Sveriges historia, som steriliseringarna. Riksdagen kan be om mer forskning, eller äska medel för sådan forskning, eller argumentera för projekt som ska föra ut den historiska kunskapen ut i skolorna, men inte ska *riksdagsmän* fastslå hur många som

¹ Just därför är Dick Harrisons historiektion under strecket lite förvånande – i en svensk kontext. Positionen att det som skedde var ett folkmord framförs med brösttoner, som om någon *i den svenska offentligheten* inte håller med honom. Dick Harrison, ”Turkisk rädsla för splittring bakom folkmord”, *Svenska Dagbladet* 24/3 2010; <http://www.svd.se/kulturnoje/understrecket/turkisk-radsla-for-splittring-bakom-folkmord_4470435.svd>

steriliserades i Sverige mellan 1934 och 1975? Det vore både en parodi på vad historisk kunskap är och en farlig utveckling.

Jag gläder mig även åt att historieprofessor Kim Salomon skrivit insiktsfullt, mer koncentrerat och med lite mindre brösttoner än de jag just använt, om just precis detta.² Sånär långt skulle de borgerliga jubla, eftersom det har varit deras argument för att rösta emot det rödgröna förslaget. Bland dessa politiker kommer dessvärre ett helt annat argument indansande från sidan, ett argument som gör att historieuppfattningen som ligger i botten blir ännu mer bisarr än hos de som inte finner det märkligt att riksdagen ska agera historiker. Detta indansande argument kan också kallas för ett ”dessutom-argument”, där man blandar in vad Judith Butler skulle kalla för beslutets performativa effekter. 1. Vi ska inte yttra oss i detta. 2. Dessutom blir konsekvenserna av beslutet inte bra. Som om rimligheten i att säga att något har skett i historien överhuvudtaget kan bedömas av vad yttrandet om det förflutna får för konsekvenser, vad är det för en bisarr uppfattning om det förflutna?!?

Vi tar och lyssnar lite till glidningarna. Reinfeldt har bland annat sagt detta:

Jag är mest orolig för att det [dvs det svenska riksdagsbeslutet] kommer att användas av krafter i Turkiet som verkar för att avbryta försoningsprocessen med Armenien och stoppa mycket av regeringen Erdogans reformprocess. Jag är orolig för spänningar inom Turkiet till följd av detta och vi kan se att det mycket riktigt också har använts på det sättet i Turkiet.³

Enligt ett annat (fast troligen samma) TT-telegram har Reinfeldt också sagt följande:

– Jag uttryckte mig som att jag beklagar riksdagens beslut eftersom det öppnar för en politisering av historien.

Reinfeldt menar att beslutet kommer olägligt:

² Kim Salomon, ”Politiker ska inte agera historiker”, *Svenska Dagbladet* 16/3 2010; <http://www.svd.se/kulturnoje/mer/kommentar/politiker-ska-inte-agera-historiker_4429265.svd>. För en avvikande åsikt från en historieprofessor, se Klas-Göran Karlsson, ”Folkmord bör angå även regeringen”, *Svenska Dagbladet* 17/3 2010; <http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/folkmord-bor-anga-aven-regeringen_4434795.svd>.

³ Reinfeldt citerad i ”Reinfeldt beklagar folkmordsbeslutet”, *Svenska Dagbladet* 14/3 2010; <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/reinfeldt-beklagar-folkmordsbeslutet_4422499.svd>.

– Det är dålig tajmning [sic] givet att vi har en försonings- och reformprocess i Turkiet som detta riskerar att försvåra.⁴

Även Carl Bildt använder sig av en liknande blick på själva beslutets möjliga negativa konsekvenser. Enligt Reuters har Carl Bildt sagt ”Sådana beslut [dvs som riksdagens om folkmordet 1915] tenderar att öka spänningar mer än minska spänningar”.⁵

wtf?!? vill jag utropa när jag hör detta. Man får väl bestämma sig, är man emot en öppning mot politisering av historien kan man inte gärna sedan säga ”dessutom blir de politiska effekterna av just *den här* politiska användningen av historien en annan än den jag själv skulle önska”. För då öppnar man för det motsatta. Jag vill därför fråga herrar Reinfeldt och Bildt: fungerar detta dessutom-argument även omvänt? Kan det slå hål på principen om att riksdagen inte ska agera historiker? Som såhär: om vi hade kunnat räkna med att konsekvenserna av erkännande av folkmordet 1915 skulle ha hjälpt krafter i Turkiet som vi stödjer, skulle detta då användas som ett argument *för* att riksdagen borde säga att ditten eller datten har hänt i historien? Om beslutet skulle ha kunnat tänkas stärka Turkiets reformprocess eller dess strävan att gå med i EU, hade det då helt plötsligt varit mer OK av riksdagen att yttra sig kring historien, eller vaddå?

Detta innebär i själva verket en i förlängningen skrämmande hållningslöshet. Och en mycket farlig relativism kring det förflutna kan komma ur ett sådant sätt att tänka. Det är inte svårt att fabulera fram exempel på vilka dörrar man öppnar när man går från det principiella argumentet A till det hållningslösa argumentet B. Såhär: vi tänker oss att vi tror att det skulle gynna Sveriges relationer till Kina om vi i våra skolböcker började skala bort några miljoner på summan av alla de som dog under Mao Tse-Tungs terrorvälde. Effekterna är goda, alltså kan det vara värt att riksdagen fattar ett beslut kring hur många som dog. Eller: relationerna med Frankrike blir sommaren 2013 en het potatis sedan tio svenskar på lösa grunder anklagats för sammansvärjning i ett politiskt mord. Kan vi köpa lite goodwill av fransmännen om vi erbjuder en nytolkning av Franska revolutionen, kanske?

Nej. Antingen ska politiker inte besluta om historien, och då gäller det argumentet, punkt. Eller så ska de det, men inte heller då bör de besluten vara influerade av vad man tror att

⁴ Reinfeldt citerad i ”Reinfeldt beklagar riksdagens beslut”, *Expressen* 14/3 2010; <<http://www.expressen.se/Nyheter/1.1917745/reinfeldt-beklagar-riksdagens-beslut>>.

⁵ ”Ministrar fördömer folkmordsbeslut”, *Svenska Dagbladet* 13/10 2010; <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/ministrar-fordomer-folkmordsbeslut_4418097.svd>; jfr vidare ”Bildt beklagar riksdagens beslut”, *Svenska Dagbladet* 11/3 2010; <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/bildt-beklagar-riksdagens-beslut_4411617.svd>.

besluten kan få för effekter i samtiden. Annars blir det förflutna och vad som faktiskt har hänt i historien till något som kan förändras med dagsformen hos politiker som inte vet ett skvatt om sakfrågorna.

Får politiker inte alls beröra historien, då? Jo, absolut. Och särskilt just detta folkmord, patetiskt förnekad och raderad från det officiella Turkiets historia, är det oerhört viktigt att påminna såväl omvärld som Turkiet om. Men det gör man genom att tillsätta en kommission av experter – läs historiker – som sammanställer en vetenskaplig rapport, inte genom att besluta om vilken tolkning av historien som är den rätta. De historiska exemplen på politiker som agerat på det sättet med historien förskräcker. Jag skulle inte ens vilja se en resolution från riksdagsmän med den ljummet försiktiga innehållet ”Den nazityska regimen 1933–1945 innebar ett våldsamt förtryck av oliktänkande och särskilt av judar.” Politiker ska inte ägna sig åt sådant.

En slutparentes: för alla som intresserar sig för historiebruk är transkriberingen av den lååååånga debatten i riksdagen en guldkälla.⁶ Jag orkade mig igenom en femtedel innan jag kollapsade av detta sammelsurium av politisk taktik (i princip samtliga ledamöter), historielös, historieblind och pompös retorik om det förflutna (särskilt Hans Linde, v), och hållningslöst motstånd som just blandar ”vi ska inte besluta om historia” med inslag av ”vad blir effekterna av ett beslut”. Inom ett år misstänker jag att dessa ordmassor har analyserats i minst tre b- och c-uppsatser i Historia vid våra lärosäten.

⁶ Se <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=101&bet=2009/10:86>>, anförande 1–31 och 92–129.